

ÜSKÜDAR
SEMPOZYUMU
IV

3-5 Kasım 2006

B İ L D İ R İ L E R

CİLT II

EDİTÖR
DR. COŞKUN YILMAZ

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

ÜSKÜDAR SEMPOZYUMU IV

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Mehmet İpşirli / Prof. Dr. Mustafa Uzun
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun / Prof. Dr. Ş. Tufan Buzpınar
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Küçükaşçı / Yrd. Doç. Dr. Erhan Afyoncu

Yayına Hazırlık

Uğur Demir / Resul Tamgüç

İmla ve Tashih

Prof. Dr. Mustafa Uzun / Ahmet Karataş

Görsel Araştırma

Dr. Suphi Darıcalı / Yrd. Doç. Dr. Erhan Afyoncu
Uğur Demir / Resul Tamgüç

Fotoğraf

A. Bilal Arslan / Fatma Durgut
Orhan Durgut / Dr. Suphi Darıcalı

Sempozyum Fotoğrafları

Kenan Koca / İsa Telli

Kapak Fotoğrafı

Üsküdar Kara Davut Paşa Camii

Tasarım ve Uygulama

Bülent Avnamak

Baskı ve Cilt

Seçil Ofset

ISBN: 978-9944-5807-3-1 (Takım)

İstanbul 2007

Kitabın telif hakları Üsküdar Belediyesi'ne aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas yapılamaz.

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

Hakimiyet-i Milliye Caddesi

Atlas Çıkmazı No: 69

ÜSKÜDAR / İSTANBUL

Tel: 0212 531 30 00 • Faks: 0212 531 30 00

www.uskudar.bel.tr

Örnek Bir Mevlevî: Üsküdar Mevlevîhanesi Son Postnişini Ahmed Remzi Dede (Akyürek)

Y R D . D O Ç . D R . S E Z A İ K Ü Ç Ü K
Sakarya Üniversitesi

Mevlevîlik, varlık göstermeye başladığı XIV. asırla birlikte, Mevlânâ'nın şöhreti ve eserlerinin etkinliği ile, sosyo-kültürel ve siyasal şartlardan da faydalanarak, kısa sürede bir çok merkezde mevlevîhaneler tesis ederek toplumda ve siyasi çevrelerde etkinliğini sürdürmüştür. Mûsikî, sema ve şiir gibi üç sanat vasıtasına dayanan tarikat anlayışıyla, Osmanlı şehirlerinde ve yüksek mahfillerde daima taraftar bularak, birer musiki ve sanat merkezi olan tekkeleri her zaman rağbet görmüştür.¹ Bu yüzyıldan itibaren Anadolu'da olduğu gibi Anadolu dışında da Osmanlı Devleti'nin egemen olduğu topraklarda yaygınlık kazanmış, buralarda bir çok Mevlevî tekkeleri tesis edilmiştir.²

XVI. asrın ortalarında Mevlevîlik köylere kadar yayılmış ve Anadolu'da bir çok yerinde halkı tamamen Mevlevîlerden oluşan Mevlevî köyleri kurulmuştur. Bu asrın sonlarından itibaren Mevlevîlik köyden kasabaya, kasabadan şehirlere çekilmeye başlamış, tarikat daha çok beyler, paşalar ve vezirler gibi devlet erkanı tarafından desteklenir olmuş ve Mevlevîhaneler daha çok bu zümrenin tahsis ettiği imkânlarla varlığını sürdürmüştür.³

Mevlânâ ve oğlu Sultan Veled dönemlerinden başlayarak tarikatın yapısı gereği sürekli üst düzey yöneticilerle yakınlık içinde gelişip büyüyen ve yayılan Mevlevîlik, XVII. asra kadar bu özelliğini devam ettirmiş Mevlevî dergâhlarının tamirleri de padişah emriyle hazineден karşılanmış ve Mevlevîlik XVII. asırdan itibaren adetâ bir devlet müessesesi halini almıştır.⁴

Itrî'den Şeyh Galib'e, Hammamizâde İsmail Dede Efendi'den Zekâi Dede'ye kadar bir çok sanat, edebiyat ve mûsikî üstadları yanında yetkin mürşid-i kamillerin yetişmesini temin eden Mevlevîlik, Fuad Köprülü'nün ifâdesiyle; "Osmanlı'nın

fethettiği her bölgeye Türk kültürünü taşıyan birer elçi görevi” görmüştür. Osmanlı sınırları içinde Mısır, Suriye, Irak ve Azerbaycan’dan Avrupa içlerinde Peçu’ya kadar her tarafta Mevlevî zâviyeleri açılmıştır.⁵ Osmanlı devletinin düşüşe geçmesi ve toprak kaybıyla birlikte de Belgrat, Bosna, Filibe, Peçoy, Vodine, Yenişehir gibi imparatorluk sınırları dışında kalan yerlerdeki Mevlevî tekkelerinin mühim bir kısmı kapanıp tarihe gömülmüş, tarikatın yüksek zümreye mal olması ve köylerden kasabalardan şehirlere çekilmesi ve vakıflarının azalmasıyla da, Demirci, Marmaris, Niğde, Tavşanlı gibi küçük yerlerdeki mevlevîhânelerden geriye bir zâviye, bir şeyh ve birkaç dervişten başka bir şey kalmamıştır.⁶

XIX. asır başlarından itibaren Osmanlı’nın siyasi, sosyal ve iktisadî alanda içine düştüğü sıkıntılar ve çözümler yavaş yavaş Mevlevîler üzerinde de tesirini hissettirmeye başlamış, özellikle XIX. asrın sonları ve XX. asrın başlarından itibaren Mevlevîhanelerin vakıf gelirlerinin azalması, meşihatın babadan oğla geçmesi ve post kavgaları, dergahlarda eskiden olduğu gibi ilimde, sanatta, musiki ve şiirde temayüz eden Mevlevîlerin sayısı oldukça azalmıştır. XX. asrın başlarından itibaren dergâhların ekonomik zaâfiyetleri, tekkelerde ikâmet eden dervîş sayılarını da etkilemiş, dervîşân, neyzen ve semazenlerin azalması veya yokluğu sebebiyle tekkelerdeki tasavvufî faaliyetler durma noktasına gelmiş, çoğu tekkelerde âyin icrâ edecek kadar Mevlevî dervişi dahî bulunamaz olmuştur.

Ziya Paşa’nın;

*Diyâr-ı küfrü gezdim; beldeler, kâşâneler gördüm
Dolaştım mülk-i İslâmı, bütün virâneler gördüm*

beyti, özellikle bu dönem mevlevîhaneleri için de geçerli bir tespit halini almıştır.⁷

Tebliğimize konu olan Üsküdar Mevlevîhanesi son postnişini Ahmed Remzi Dede, bahsi geçen dönemde yaşamış ve yukarıda zikrettiğimiz olumsuzluklara rağmen iyi yetişmiş, ilmî ve tasavvufî dirayeti, şairliği ve özellikle de Mevlevî tarikatı içinde üslendiği misyonu ile dikkat çekmiş “örnek” bir mevlevîdir.

Tebliğimizde önce A. Remzi Dede’nin Üsküdar Mevlevîhanesi’ne şeyh olmadan önceki hayat hikayesini kısaca vereceğiz. Daha sonra da onun Üsküdar Mevlevîhanesi’ne tayin edilişi, tekkelerin kapatılmasından sonra Üsküdar’daki hayat ve bu yıllarda Üsküdar’ın din, kültür ve sanat hayatına katkılarını arz etmeye çalışacağız.

Ahmet Remzi Dede, 1289/1872 yılında Kayseri Mevlevîhânesi’nde doğmuştur. Soyca bir Mevlevî ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Ahmed Remzi Dede’nin dedelerinden Seyyid Süleyman Türabî, 1815-1858 yılları arasında Konya Mevlâna Dergâhı postnişini olan Mehmed Said Hemdem Çelebi’nin mürşididir. Seyyid Süleyman Türabî, Konya’dan Kayseri’ye göçmüş ve 1251/1835 yılında Kayseri’de vefat etmiştir. Oğlu Seyyid Ahmed Remzi el-Mevlevî Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi olarak vazife yapmış ve 1282/1865’de vefat etmiş, yerine oğlu ve Ahmed

Ahmed Remzi Dede

Ahmed Remzi Dede Selimağa Kütüphanesi'nde görev yaparken

Remzi Dede'nin babası Seyyid Süleyman Ataullah Efendi geçmiştir. Oğluna babasının adını koyan olan Atâullah Efendi elli yıl kadar Kayseri Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yaptıktan sonra 1332/1913 yılında vefat etmiş, dedesi ve babası gibi Mevlânâ'nın hocalarından Seyyid Burhaneddin Muhakkık Tirmizî türbesinin avlusuna defnedilmiştir.⁸

Ahmed Remzi Dede, bir Mevlevî tekkesinde doğması sebebiyle tekke ortamında Mevlevî terbiyesiyle büyümüş, sıbyan mektebini ve Rüştîye'yi bitirdikten sonra babasından ve Kayseri'deki bazı âlimlerden özel dersler almıştır. 1310/1892 senesinde İstanbul'a gelerek memuriyete başlamış ve Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Celâleddin Dede'ye intisab etmiştir. İstanbul'da bir yıl kaldıktan sonra Kayseri'ye dönen Ahmed Remzi Dede, Kayseri mutasarrıfı Nâzım Paşa'nın delaletiyle İdâdî'de muallimlik yapmaya başlamıştır. İstanbul'da Yenikapı Mevlevîhânesi'nde beraber çileye girdikleri yazışmalarından anlaşılan Tahirü'l-Mevlevî ile bu süre içinde mektuplaşmış ve bunlar *Çilehâne Mektupları* isimyle yayınlanmıştır ki, bu eser özellikle bu dönem Mevlevîliğin içinde bulunduğu sıkıntıları aktarması ve A. Remzi Dede ve Tahirü'l-Mevlevî'nin biyografisi açısından önem arz etmektedir.⁹

A. Remzi Dede, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Konya'ya gitmiş, ilim ve irfanındaki olgunluk Çelebi Efendi'nin dikkatini celbetmiş ve onun isteği üzerine Konya'da kalarak¹⁰ çelebizâdelere Mesnevî dersi vermiştir. Abdülvahid Çelebi,

Kütahya Mevlevihanesi (2005)

Halep Mevlevihanesi (2006)

çelebizadelere; “Siz çelebizâde olduğunuz halde bir şeyhzâde sizlere Mesnevi okutuyor.” diyerek Remzi Dede’yi örnek göstermiştir.¹¹

Konya’daki ikameti bir yıl süren Remzi Dede, önce vekâleten Kütahya Ergüniye Mevlevîhânesi’nde vazifelendirilmiştir. A. Remzî Dede’nin posta tayin tarihi “Remzî Dede hâdimü’l-fukarâ” mısramının gösterdiği 1326/1909’dur.¹² Böylece şeyhlik görevine başlayan A. Remzi Dede, yaklaşık dokuz ay burada vazife yapmış, tekkede ve medresede ilim ve irfan ehline dersler vermiştir. Daha sonra da Kastamonu Mevlevîhânesi’ne asaleten şeyh olan A. Remzi Dede, bu sıfatla oradan da Halep Mevlevîhânesine tayin edilecektir.¹³

A. Remzi Dede, harabe halde bulduğu Kastamonu Mevlevîhânesini tamir ettirmiş, eski şeyhten kalan borçları ödemiştir. A. Remzi Dede’nin en önemli özelliklerinden biri, vazifeye başladığı her mevlvîhanede çökmeye yüz tutmuş dergahı madden ve ma’nen canlandırmaya çalışmasıdır.

Kastamonu Mevlevîhanesi postuna geçtiği günlerde, şair ve edip Süleyman Nazif Kastamonu valisidir. A. Remzi Dede ile ilk karşılaştığında; “*Meşîhatiniz peder-mande midir?*” diye sorar. Ahmed Remzi Dede de; “*Hayır, Hüdâdâddır, le-hü’l-hamd pederim berhayât ve Kayseri Mevlevîhânesi şeyhidir.*” cevabını verir.¹⁴ Hüseyin Vassâf, “Hakikaten Mevlevîlik tarihinde baba ile oğlun aynı tarihte iki ayrı Mevlevî tekkesinde şeyh olduğu nadirdir.” demektedir.¹⁵

Kastamonu şeyhliği sırasında Mevlevî tarikatı içindeki yetkinliği sebebiyle Halep Mevlevîhânesinde vuku bulan bazı olayları tahkikat için Konya’da bulunan Çelebi Efendi tarafından 12 Ağustos 1327/1910 tarihinde Halep’e gönderilmiştir. A. Remzî Dede, bu yolculuğu esnasında Ayıntab (Gaziantep), Urfa, Kilis, Maraş, Halep’ten sonra, Hama, Humus, Şam, Trablus, Lazkiye ve Kudüs Mevlevîhâneslerinde de bir dizi tahkikâta bulunmuştur.¹⁶ Bu tahkikatları neticesinde Mevlevîliğin madden ve manen sıkıntılar içinde olduğunu ifade eden raporunu Konya Mevlânâ dergahı Postnişini Çelebi Efendiye sunan A. Remzi Dede’nin, Kudüs Mevlevîhanesi şeyhi Muhammed Hilmi Efendi¹⁷ ile ilgili; “*Yirmi dört yirmi beş yaşlarında olan şeyh bekârdır. Başındaki sikkesinden başka dervişliğine delalet*

Üsküdar Mevlevîhanesi

Halep Mevlevîhanesi'nin Cümle Kapısı ve Sikke alemlî minaresi (2006)

eden bir hali olmayıp daha çok nefşine ve hevâ ve hevesine tabi bir kişidir.” “Kendisine sûretiyle sûretinin mütenasip olmasına gayreti için nasihatte bulunuldu” demesi bazı Mevlevîlerin haline bir örnek teşkil etmektedir.¹⁸

Vazifesini ifa edip geri dönen A. Remzi Dede, “eş-Şeyh Ahmed Remzî el-Halebî” cümlesinin delalet ettiği 1332/1914 yılında Halep Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak tayin edilir.¹⁹

Kastamonu Mevlevîhânesi'nde yaptığı gibi, meşihat makamına geçmesiyle birlikte Hüseyin Vassâf'ın ifadesiyle “Orasını dahi ez-ser-i nev-ihyâya ve Mevlevîliğin o havâlîde indirasa yüz tutan şan u şerefini i'lâyâ nâil oldular.”²⁰ Yani çökmeye yüz tutmuş olan Halep Mevlevîhânesi'ni madden ve ma'nen canlandırma-ya muvaffak olurlar. A. Remzi Dede ile canlanan Mevlevîhanedeki faaliyetlerle, Mevlevîhânedeki yapılan mukabelelere halktan ve her inançtan insanlar katılarak coşkulu âyinler icrâ edilir.²¹

Ahmed Remzi Dede Halep Mevlevîhanesi'nde şeyh iken I. Dünya Savaşı yıllarında Halep-Şam yoluyla Filistin cephesine giden gönüllü Mevlevî Taburu'na serhalka-i sınıf-ı mümtaz olarak katılmıştır.²² Savaş sırasında tekkenin camisini ve semahanesini Osmanlı Ordusu'nun erzak ve mühimmat deposu olarak kullanmasına izin vermiştir.²³

Gönüllü Mevlevî Alayı'nda Ahlâk ve Din Dersleri veren Remzi Dede, Medine'ye giderek Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmiş, Şam'a dönmüş ve burada Emevî Camii'nde minâre-i beydâ kurbunda Arapça Mesnevî okutup Tahirü'l-Mevlevî'nin naklettiğine göre; “Arapça takrîr etmesi sebebiyle ülemâ ve urefâ-yı mahalliye'nin fevkalâde nazar-ı ihtisânını celb ile uluvvîyet-i Hz. Mevlânâ'yı herkesin kalbinde istikrara muvaffak olmuşlardır.”²⁴

A. Remzi Dede'ye verilen Harp Madalyası Beratı

A. Remzi Dede'ye Gönüllü Mevlevî Taburu'ndaki üstün gayretleri dolayısıyla Harp Madalyası beratı ve nişanı verilmiştir.²⁵

Şam'dan Halep'e döndüğü sırada Halep düşman tarafından işgal edildiği için 1338/1919-1920 yılında İstanbul'a dönmek zorunda kalmış, aynı yıl, Şeyh Feruh Çelebi Karaman Mevlevîhanesi'ne nakl olunduğu için²⁶ boşalan Üsküdar Mevlevîhanesi meşihatine tayin olunmuştur.²⁷

Tayinine Tahirü'l-Mevlevî şu tarihi düşmüştür;

*Üsküdar'ın Mevlevî Dergâhı aldı feyz-i nev
Çünkü oldu hâdim-i irşâdı bir zî-iktidâr
Çıktı bir gül-bâng ile târihi nây-ı sîneden
Remzi-i sâhib-kemâlât oldu şeyh-i Üsküdar (1338/1919-1920)²⁸*

A. Remzi Dede, Üsküdar'a gelişini ve Üsküdar Mevlevîhanesi'ne tayininden duyduğu sevinci şu tarih manzumesiyle ifade etmiştir:

*Merhaba ey tâ'at-ı irfân-likâ-yı Üsküdar
Merhaba ey şâir-i mûciz-edâ-yı Üsküdar
Baş kesip destâr-ı gîsû-dârı tebrik eylerim*

Süheyl Ünver'in kaleminden Ahmed Remzi Dede

*Ey olan sertâc-ı fahr-i ezkiyâ-yı Üsküdar
Feyz-bahşâ sohbetin müştâkıdır cân u dilim
Olmamıştı kimse ammâ reh-nümâ-yı Üsküdar
Gerçi derman arardım bu dil-i şeydâ için
Gelmemişti aklıma Dâru's-şifâ-yı Üsküdar*

.....

*Nakl-i hâne eylemek mümkün değildir şimdilik
Eyleriz her hafta bir gün duâ-yı Üsküdar (4 Teşrin-i Sâni 1335/1919)²⁹*

Her gittiği yeri ihya eden A. Remzi Dede; oturulamayacak derecede harap olmuş dedegân hücreleri başta olmak üzere, semâhâne ve türbeyi hemen tamir ettirmiş, senelerdir muattal kalan semahanede on beş günde bir cumartesi günleri icrâ-yı âyin-i tarikata başlanmasını temin etmiştir.³⁰ Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi Abdülbaki Dede Efendi de Mevlevîhanenin yeniden ihyasına bir tarih söylemiş, Süüd el-Mevlevî bu tarihi yazmış, Medresetü'l-Hattâtîn'de tezhîb ve teclîd ile dergahta mevki-i hürmete asılmıştır.³¹

Yine şeyh dairesinin üstüne bir kat daha ilave ettirerek derviş hücrelerinin mükemmelen tamirine ve bahçenin düzenlenmesine de muvaffak olmuştur. Mevlevîhaneyi bu şekilde tanzim eden A. Remzi Dede, tekke dışında da Üsküdarlılar'ın

manevi hayatına katkı sağlamaktan geri durmamış, Ayazma Sultan Mustafa Camii'nde Mesnevî dersleri vermiş, bu derslerinin bir benzerini de Beyazıd Camii'nde devam ettirmiştir. Hüseyin Vassâf'ın ifadesine göre; dünya-perestândan olmadığı ve devr-endişân-ı ümmetten olduğu cihetle, Kayseri ahalisinden kendisini mebus intihab etmek isteyenlere beyân-ı i'tizâz etmiş ve gıyabında ta'yin olduğu halde istifâ eylemiştir.³²

Hüseyin Vassâf Efendi onu "*Gayet zeki, şen ve şâtır, meclis-ârâ, fevkalâde kuvve-i hafızaya mâlik, ihâta-i külliye sahibi bir nadir-i hilkattir. Zârifâna ve nükte-perdâzâne latîfeleri bezm-i sohbeta revnâk verir, yazdığını bilir, okuduğunu anlar, urefâ-y kirâmdandır. Hakâyık-ı dakâyık-ı tasavvufiyyeyi hakkıyla idrâk etmiş meşâyih-ı Mevlevîyyedendir. Gayet temiz giyinir, her yere gitmez, istitârı sever, rahîmü'l-kalb, vefâkâr, edîb, halûk bir zât-ı âlî-kadrdır.*"³³ diye tanıtır. A. Remzi Dede ile ilgili bir hatırasını ise:

"Bir gün Mevlevîhanede cem'iyet münasebetiyle kalabalık vardı ve Mevlevîhaneye urefâ, zurefâ, ağniya ile dolu idi. Bizzat kalkarak huzzara, şeyh odasında sigara takdimi esnasında, "*Efendim, şeyhler gerçi hâdimü'l-fukarâ olarak geçinir - lerse de, bazen da hadimü'l-ağniyâ oluyorlar*" diye zerâfet gösterdiği şekilde nakleder.

Yine Hüseyin Vassâf'ın A. Remzi Dede ile ilgili aktardığı şu hatırası da, dedenin kemâlâtını göstermesi açısından önemlidir:

"Bir kandil gecesi Yeni Kapı Mevlevîhanesi'nde idim. Ziyâde izdiham vardı. Kalabalık arasında Fransız misafirler de bulunuyordu. Şeyh Abdülbaki Efendi ile görüşmek istediler. Fakat Fransızca konuşmak istedilerse de şeyh efendinin memnun olmadığını fark edince içlerinden biri gayet fasih bir Arapça ile söze başladı. O sırada Şeyh Remzi Efendi de Abdülbaki Efendinin yanında bunuyordu. Derhal Remzi Efendi cevap verdi ve Abdülbaki Efendiye tercüman oldu. Pek yerinde olan bu davranış herkesi memnun etti. Eğer Arapça konuşan biri olmasa idi, mahcubiyet olacaktı."³⁴

A. Remzi Dede, Üsküdar Mevlevîhanesi şeyhliği yanında Meclis-i Meşâyih azalığında bulunduğu gibi, Medresetü'l-İrşad'da da tasavvuf müderrisliği yapmış, aynı zamanda Üsküdar müftüsünün taht-ı riâsetinde kurulan mecliste tekkelerle ilgili konularla ilgilenen aza sıfatıyla bulunmuştur.

2 Eylül 1925'te tekkelerin kapatılması kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte A. Remzi Dede, Üsküdar Selim Ağa Kütüphanesi baş memurluğuna tayin edilmiş, burada da yoğun bir gayret içinde olmuştur. Kütüphanedeki kitapları tanzim ve tasnif ederken ilgisini çeken bazı Arapça ve Farsça eserleri tercüme etmiş, Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri isimli eserine ve Mevzuât-ı Ulûm'a bir fihrist yapmış, kütüphaneye koymuştur.³⁵ Bu görevi esnasında da halkı irşadı elden bırakmamış ve Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nde Cuma hutbelerini okumuştur.³⁶ Selimağa Kütüphanesi'nde bulunduğu sıralarda ilmi ve tasavvufi çevrelerden pek çok zevat kendisine teveccüh göstermiş, ilminden faydalanmaya çalışmıştır ki, bunlardan bazıları; Dr. Feridun Nafiz Uzluk, Saadettin

Ahmed Remzi Dede ve dostları (Oturandar: (Sağdan) Suub Ebusuudoğlu, Tahiru'l-Mevlevi (Olgun), Ahmed Remzi Dede (Akyürek), Zahid Hasircioğlu, Abdalbaki Baykara. Ayaktakiler: Hulusi Karadeniz, Baha Kahyaoğlu)

Nüzhet Ergun, Ziver Tezeren, Yaman Dede, Hakkı Süha Sezgin, A. Nihat Asya ve Prof. Dr. Nihat Çetin'dir.

Feridun Nafiz Uzluk A. Remzi Dede'nin yanında yedi yıl kalmış, Dede'ye ait soy kütüğü düzenlemiş, bir çok eserini hazırlarken onunla beraber çalışmış, ilim ve irfanından istifade etmiş ve Ahmed Remzi Dede ile alakalı olarak; "*fazileti, üstün ahlâkı, tevâzuu, ilmi, zekâsı ve yardımseverliği ile gönülleri fethetmiş bir Türk bilgini ve şâiridir*" ifadelerini kullanmıştır.³⁷

Türk edebiyat tarihçilerinin önemli isimlerinden olan Saadettin Nuzhet Ergun; "Bu gün Ahmed Remzi Türkçe'yi en iyi bilenlerimizdendir." der ve divan edebiyatının nazım şekillerinin hemen hemen hepsinde manzumeler yazan Remzi Dede'nin "Farsça şiirlerinin de bir divan teşkil edecek şekilde çok olduğunu" belirtir.³⁸

Ahmet Remzi Dede'yi Selimağa Kütüphanesi'nde vazife yaptığı sıralarda tanıyan Ziver Tezeren, Remzi Dede sayesinde kütüphane müdavimlerinin arttığını, kütüphanenin okumaya incelemeye heves duyan gençlerin yanında, bilim ve sanat dünyasında ün yapmış kişilerin de uğrak yeri haline geldiğini, hatta bazı zamanlar kalabalıktan ayakta kitap okumak durumunda kaldıklarını belirtir.

Tezeren, A. Remzi Dede'yi ziyarete gelenler arasında şair Abdülhak Hamid,

Üsküdar Mevlevihanesi'nden bir kesit

Müşahibzâde Celal Bey ve dünyaca ünlü şarkiyatçı Louis Massignon gibi kimse-lerin bulunduğunu nakleder.³⁹

A. Remzi Dede'nin etkilediği insanlardan biri de Yaman Dede lakabıyla bilinen asıl adı Diyamandı olan ve Müslüman olduktan sonra Abdülkadir adını alan Abdülkadir Keçeoğlu'dur. 1942 yılında Müslüman olan Abdülkadir Keçeoğlu'na "Yaman Dede" ismini de A. Remzi Dede vermiştir.⁴⁰

Hakkı Süha Sezgin, A. Remzi Dede'yi "yer altında sessiz sedasız akan ama yer-yüzündeki bitkileri, çiçekleri velhasıl toprağın üzerindeki her şeyi besleyen bir ırmağa benzetir. Selimağa Kütüphanesi'ndeki faaliyetlerini, ilim ve irfan ehline katkılarını, gösteriştten uzak bir heyecanla ifa eden bir ayaklı kütüphane olduğunu vurguladıktan sonra, onun ilim ve gönül ehli olduğunu; "*zihnimde bir bula-nıklık, azıcık bir bilgi huzursuzluğu duysam, ona koşar, şüphe bulutlarının dağıl-dığını görürdüm*" sözleriyle belirtmektedir.

"Remzi Dede, Hz. Mevlânâ'nın manevî bezmlerine erebilmiş kişilerden idi. Onu yakından tanıyanlar, hem hayranı olmuşlar, hem de mertebesine gıbtadan kendilerini alamamışlardır. Sessiz yaşadı ve kimseyi incitmemek için aramızdan sessiz, sedasız çekildi. Benim gibi onu candan sevenler bile, ancak gömülüp git-tikten, toprağın üstüne sonbahar yağmurları yağdıktan sonra bu felaketi öğren-diler."⁴¹

Bayrak şairi Arif Nihat Asya 1933 yılında Üsküdar Selimağa Kütüphanesi'nde keşfettiği A. Remzi Dede ile sıkı münasebetler içinde olmuş, onun teşvikiyle şi-

A. Remzi Dede'nin Kayseri Seyyid Burhaneddin Türbesi'ndeki kabri

irlerinde geniş bir akis bulacak olan Mevlevî kültürünü yakından tanıma imkânını elde etmiştir. A. Remzi Dede için; “*O benim mânevî hocamdır*” ifadesini kullanmıştır.⁴²

Ahmet Süheyl Ünver de Dede ile ilgili yazdığı bir yazıda düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir: “Ahmet Remzi Dede'nin alçak gönüllülüğü tarif edilemez. Tevazu içindeki olgunluğunu bu kısa yazımda ifade edememenin aczi içindeyim. Gençlerimizin hayatları boyunca Remzi Efendi'yi her noktadan örnek tutmaları, mutlaka olgunluklarını ve dolayısıyla bahtiyarlıklarını artıracaktır. Ne mutlu böyle düşünenlere. Bu gibi zatlar, gelmiş ve gelecek nesillere örnek olmuşlardır. Kendi olgunluklarını herkeste çoğaltmaya vesile olmaları, onlara rahmet payını artırmaktadır.”⁴³

A. Remzi Dede, on yıla yakın vazife yaptığı Üsküdar'da ilim, irfan ve kültür sevdaçılarının merkezi haline getirdiği Selim Ağa Kütüphanesi'nden yaşlılığı sebebiyle Şubat 1937 tarihinde ayrılmış, Ankara'ya kızının yanına yerleşmiştir. Ankara'ya gelişiyle birlikte zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in ricası üzerine Ankara Eski Eserler Kütüphanesi'nde müşavirlik görevinde bulunmuştur.⁴⁴ Ankara'da bulunduğu yıllarda üst üste geçirdiği zatürreeden hayli yorgun düşen Remzi Dede vefatına yakın Kayseri'ye gitmiş ve 20 Kasım 1944 tarihinde⁴⁵ vefat etmiş, baba ve dedelerinin metfûn olduğu Seyyid Burhaneddin Türbesi mezarlığına defnedilmiştir.⁴⁶

İyi derecede Farsça ve Arapça bilen Remzi Dede,⁴⁷ hayatı boyunca bir çok eser

vermiştir. Halen mevcut basılmış on yedi, basılmamış beş eseri bulunan Dede, aynı zamanda divan edebiyatının nazım şekillerinin ve türlerinin hepsini kullanan ve halk edebiyatında da şiirler yazan kuvvetli bir şairdir.⁴⁸

Yukarıdan beri ifade etmeye çalıştığımız gibi A. Remzi Dede, bir Mevlevî tekkesinde dünyaya gelmiş, zamanının bir çok olumsuz şartlarına rağmen ilme irfana düşkünlüğü ile Mevlevîliği ve Mevlevî kültürünü en iyi şekilde temsil eden, ârif ve âlim bir mürid-i kamildir. Mevlevî tekkelerinde madden ve manen düşüşlerin gözle görünür olduğu bir zamanda, -A. Remzi Dede üzerine yaptığı çalışmasında Hasibe Mazıoğlu'nun belirttiği gibi- "Mevlânâ'nın yüce şahsiyeti ve onun eserlerinden beslenmiş, Mevlevîlik potasında yanıp pişmiş bir Mevlânâ aşığı, ilmiyle âmil bir âlim, dünya nimetlerine yüz çevirmiş bir derviş, manevî süslerle bezenmiş olgun bir insandır. Dünya malı olarak oturacak bir ev bile edinmemiştir. Kişiliğindeki üstün meziyetlerle bir "insan-ı kâmil" örneği olan Remzi Dede, Mevlânâ yolundaki müridliği, yorulmak bilmeyen öğreticiliği, yirmiye aşkın eserleriyle kültür tarihimizde minnetle anılacak",⁴⁹ "Örnek bir Mevlevî"dir.

DİPNOTLAR

- 1 Ahmet Eflâkî, *Menâkıbü'l-Ârifin (Âriflerin Menkabeleri)* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1989, II, 313, 337, 326; Seyyid Sahih Ahmed Dede, *Mecmuatü't-tevârihi'l-Mevleviyye*, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, Kayıt nr. 5446, s. 104-192; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 245, 330-335.
- 2 Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, İstanbul 1977, III, 24-27; E. Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimarî Eserleri* (Yugoslavya), İstanbul 1979, II, 390; Jasna Samiç, "Le Tekke Mevlevî De Bembasa A Sarajevo", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. XIV, s. 162-163. Salih Trako, "Sarayevo'da Mesnevi Dersleri ve Mesnevihanlar Üzerine", *I. Milletler Arası Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, 3-5 Mayıs 1989, Konya 1990, s. 143.
- 3 A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 245-246; Nejat Göyünç, "Osmanlı Devletinde Mevlevîler", *TTK Belleten*, c. 55, sy. 213, Ağustos 1991, s. 351, 355.
- 4 A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 248.
- 5 Franz Babinger-M. Fuat Köprülü, *Anadolu'da İslâmiyet*, İstanbul 2000, s. 54-55; Ayrıca bk. A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 245-248; N. Göyünç, "Osmanlı Devletinde Mevlevîler", s. 351-358; H. Özönder, "Mevlevîlik Tarikatının Türk-Sosyo Ekonomik Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Türkische Wirtschafts-und Sozialgeschichte (1071-1290), Akten Des IV. Internationalen Kongresses*, München 1986, Weisbaden 1995, s. 241-246.
- 6 A. Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 335.
- 7 Sezai Küçük, *Mevlevîliğin Son Yüzyılı*, İstanbul 2003, s. 441.
- 8 Hasibe Mazıoğlu, *Ahmed Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Ankara 1987, s.1-2. Hasibe Mazıoğlu eserinde aktardığı bütün bilgileri A. Remzi Dede'nin ailesinden aldığı Hüseyin Vassâf tarafından kaleme alınan yazma "Remzinâme"nin fotokopisinden naklettiğini belirtir. Ayrıca bk. Ziver Tezeren, "Üstad Ahmed Remzi Akyürek", *Erciyes Dergisi*, sy. 68 (Ağustos 1983), s. 6-7; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1970, VIII/1408; Ahmet Cahit Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, Ankara 2002, s. 42-54.
- 9 Tahir Olgun, *Çilehâne Mektupları*, (haz. Cemal Kurnaz-Gülgün Erişen), Ankara 1995.
- 10 *Son Asır Türk Şairleri*, VIII, 1408; Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s.3-4. Z. Tezeren, a.g.m., s. 6-7.
- 11 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 4.
- 12 *Konya Mevlânâ Müzesi Arşivi (KMMA)*, Dosya Nr. 49/15; Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 4.
- 13 *Son Asır Türk Şairleri*, VIII, 1408; Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 4.
- 14 a.g.e., s. 4.

- 15 a.g.e., VIII, 1408; Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 4.
- 16 KMMA, Zarf No: 49/15, 51/10; Mazıoğlu, a.g.e., s.4; Z. Tezeren, a.g.m., s. 7.
- 17 KMMA, Zarf Nr: 47/18.
- 18 KMMA, Zarf Nr: 47/21.
- 19 *Nehrü'z-Zeheb*'de geçen kayda göre 1330/1909 senesinde, *Remzinâme*'deki kayda göre ise 1332/1913 senesinde tayin edilmiştir ki doğrusu 1332/1913'tür. Kâmil el-Bâlî el-Halebî el-Gazzî, *Nehrü'z-zeheb fî Târîhi Haleb* (thk. Şevki Şa's-Mahmud Fahûrî), Halep 1991, s. II, 236; *Son Asır Türk Şairleri*, VIII, 1408; Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 5; Osmanzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, (haz. A. Yılmaz-M.Akkuş), İstanbul 2006, V, 277.
- 20 *Sefîne-i Evliyâ*, V, 277.
- 21 Z. Tezeren, a.g.m., s. 7-8. "Bu gün mevcut olan ve Saadettin Nüzhet Ergun tarafından Türk Şairleri adlı eserinde yayınlanan A. Remzi Dede'nin başında Mevlevî külahı sakallı ve uzun bıyıklı resmi, Halep Mevlevîhânesi şeyhi iken çekildiği resimdir." bk. A. Rıza Karabulut, "Mevlevî A.Remzi Dede", s. 25.
- 22 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 5; Z. Tezeren, s. 8; *Sefîne-i Evliyâ*, V, 277.
- 23 *Mektub*, Şam Esed Kütüphanesi (ŞEK), Mahtutât Bölümü (MB), Kayıt no: 18017.
- 24 *Sefîne-i Evliyâ*, V, 277-278.
- 25 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s.5.
- 26 *Sefîne-i Evliyâ*, V, 270-271.
- 27 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 5; Kâmil el-Bâlî el-Halebî el-Gazzî, *Nehrü'z-zeheb*, II, 263; Z. Tezeren, a.g.m., s. 8; *Sefîne-i Evliyâ*, V, 278.
- 28 *Sefîne-i Evliyâ*, V, 278.
- 29 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 53.
- 30 *Sefîne-i Evliyâ*, V, 278-279; *Son Asır Türk Şairleri*, VIII, 1408-1409.
- 31 a.g.e., V, 279.
- 32 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 5; Z. Tezeren, a.g.m., s. 8; A. Cahit Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîle - rinden Ahmet Remzi Akyürek*, s. 63-64.
- 33 *Sefîne-i Evliyâ*, V, 282.
- 34 a.g.e., V, 281.
- 35 a.g.e., V, 282.
- 36 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 6.
- 37 Kadir Özdamar, "A. Remzi Akyürek Üzerine Notlar", *Erciyes Dergisi*, sy. 68 (Kayseri 1983), s. 35; A. Cahid Haksever, a.g.e., s. 83-84.
- 38 A. Cahid Haksever, a.g.e., s. 76.
- 39 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 17; A. Cahid Haksever, a.g.e., s. 86-88.
- 40 Z. Tezeren, a.g.m., s. 14; A. Cahid Haksever, a.g.e., s. 80.
- 41 Hakkı Süha Sezgin, "Remzi Dede", *Erciyes Dergisi* (Kayseri 1983), s. 3.
- 42 Abdullah Satoğlu, "Kayseri Mevlevî Şeyhi A. Remzi Dede", *Erciyes Dergisi*, sy. 68 (Kayseri 1983), s. 20; Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 21-22.
- 43 Ahmet Süheyl Ünver, "Ahmet Remzi Efendi", *Erciyes Dergisi*, sy. 68 (Kayseri 1983), s.2-3.
- 44 Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s. 7.
- 45 Abdullah Satoğlu, a.g.m., s. 20; Ziver Tezeren, a.g.m., s. 11; A. Cahid Haksever, a.g.e., s. 66. Hasibe Mazıoğlu Dede'nin vefat tarihini 6 Kasım 1944 olarak vermektedir. bk. Mazıoğlu, a.g.e., s. 7.
- 46 Z. Tezeren, a.g.m., s. 8-11; A. Süheyl Ünver, "Osmanlı İmparatorluğu Mevlevîhaneleri ve Son Şeyhleri", s. 38.
- 47 A. Remzi Dede'nin basılmış eserleri: 1- *Âyine-i Seyyid Sırdân* 2- *Manzum Kavâid-i Farisi* 3- *Tuhfetü's-Sâimîn* 4- *Mir'ât-ı Zeyne'l-Âbidîn* 5- *Münacât-ı Hazret-i Mevlânâ* 6- *Bir günlük Karaman Seyahatnâmesi* 7- *Bergüzâr* 8- *Tarihçe-i Aktâb* 9- *Gülizâr-ı Aşk* 10- *Reh-nümâ-yı Marifet* 11- *Tuhfe-i Remzî* 12- *Fihrist-i Hûb* 13- *Üslûb-i Mergûb* 14- *Miftâhü'l-Kütüb ve Esâmi-i Müellifîn Fihristi* 15- *Zaviye-i Fukarâ* 16- *En-Nüsha - tü's- Şafiyye fî Tercemeti's-Sohbeti's-Safiyye* 17- *Mahbûbü'l-Ehibbe* 18- *Divân*. Basılmamış eserleri: 1- *Mecmuâ-i Eş'âr* 2- *Tekmiletü't-Tarika ve Ta'rifetü'l-Hakika* 3- *Lubb-i Fazilet* 4- *Kayseri Şairleri* 5- *Farsça Divançe*. Eserlerle ilgili geniş bilgi- için bk. Hasibe Mazıoğlu, a.g.e., s.7-11; A. Cahit Haksever, *Son Dö-*

nem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek, s. 92-98.

- 48 A. Remzi Dede'nin hayatı, eserleri ve ilmi kişiliği için bk. *KMMA*, Dosya Nr. 49/15; H. Mazıoğlu, *a.g.e.*, 1-11; *Son Asır Türk Şairleri*, VIII, 1408-1410; *Türk Şairleri*, I, 324-329; Tâhir"ül-Mevlevî (Olgun), *Çilehâ - ne Mektupları*, 29-178; Z. Tezeren, *a.g.m.*, s. 6-15; Abdullah Satioğlu, "Kayseri Mevlevî Şeyhi A. Remzi Dede", *Erciyes Dergisi*, sy. 68 (Kayseri 1983), s. 19-20; Abdulkâdir Zamantılı, "Yine Remzi Dede", *Erci - yes Dergisi*, sayı: 68 (Kayseri 1983), s. 21-23; A. Rıza Karabulut, *Erciyes Dergisi*, sy. 68 (Kayseri 1983), s. 24-29; Kadir Özdamar, "A. Remzi Akyürek Üzerine Notlar", *Erciyes Dergisi*, sy. 68 (Kayseri 1983), s. 35-39; Sezai Küçük, "Halep Mevlevihânesi" *İLAM Araştırma Dergisi*, sy. 2 (Temmuz-Aralık 1998, İstanbul 1999), s. 87-90; Ahmet Cahit Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, An - kara 2002.
- 49 Hasibe Mazıoğlu, *a.g.e.*, s. 15.